

SOSYAL BİLGİLER DERSİ
DERS NOTLARI

YALIKÖY İMAM HATİP ORTAOKULU

MUSTAFA YAZGAN

TRABZON – 2018

I. ÜNİTE: BİREY VE TOPLUM

DEĞİŞEN ROLLERİMİZ

Rol: Bireyin ait olduğu grup veya kurumlarda üstlendiği görevlere rol denir.

Grup veya Kurum	Rol	Sorumlulukları
Aile	Baba	Ailesinin geçimini sağlamak
Futbol Takımı	Kaleci	Rakip takımdan gol yememek
Hastane	Doktor	Hastaları tedavi etmek
Alışveriş Merkezi	Kasiyer	Hizmet karşılığı ücret almak

Rollerin Özellikleri;

- ❖ Bir insan aynı anda birden fazla role sahip olabilir.
(Alp'in rolleri: Öğrenci, arkadaş, sporcu, kulüp üyesi vb.)
- ❖ Rolümüz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir.
(Mustafa Öğretmen – Alp'in babası – Fatih'in arkadaşı – Konyaspor Taraftarı)
- ❖ Bir grupta veya kurumda görevimiz bitebilir ve yerimize yenileri gelebilir.
(Mustafa öğretmenin tayini çıkabilir ve yerine Gökhan öğretmen gelebilir)
- ❖ Her insanın hayatı boyunca rolleri ve statüleri değişebilir.
(Bebek – Çocuk – Abla – Öğrenci – Anne – Nine)

Bireylerin toplum içinde yer aldığı grup ve kurumlarda üstlendiği rollere bağlı olarak çeşitli hakları ve aynı zamanda sorumlulukları vardır.

Bireyler rollerinden bazılarını doğuştan elde ederler(bebek, çocuk), bazılarını ise sonradan elde ederler(Öğretmen, doktor, avukat vb.)

Grup: Ortak bir amaç için bir araya gelen, aralarında etkileşim olan, en az iki kişiden oluşan topluluğa grup denir.

Grup:

- En az iki kişiden oluşur,
- Ortak bir amacı olur,
- Aralarında dayanışma ve işbirliği olur.

Grupların Özellikleri

- ✓ Gruplardaki insanlar birbirlerini tanırırlar.
- ✓ Aralarında işbirliği ve dayanışma vardır.
- ✓ Belli bir amaç için bir araya gelmişlerdir.
- ✓ Bireyler aynı anda birden çok gruba üye olabilir.
- ✓ Bireyler gruplarda farklı rolleri üstlenebilirler.

Örnekler:

6-A Sınıfı, Tiyatro Kulübü, İzci Gurubu, Alp ve Ailesi, Yalıköy İmam Hatip Ortaokulu Öğretmenleri vb.

Kurum: Toplumun ihtiyacını karşılayan, topluma hizmet eden kuruluşlara kurum denir. (Hastane, Okul, Adliye, Emniyet Genel Müdürlüğü vb.)

Kurumlardaki rollerimiz; Doktor, avukat, polis, memur, işçi vb.

Bireylerin toplum içinde yer aldığı grup ve kurumlarda üstlendiği rollere bağlı olarak çeşitli **hakları** ve aynı zamanda **sorumlulukları** vardır.

Hak: Yasal veya toplumsal olarak bireylere tanınan yetki ve kazançlara hak denir.

Örneğin: Yaşama hakkı, Beslenme hakkı, Barınma hakkı, Giyinme hakkı, Eğitim hakkı, Sağlık hakkı, Adalet hakkı, Güvenlik hakkı vb.

Sorumluluk: Bireyin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesine sorumluluk denir.

Her bireyin içinde bulunduğu gruba ve kuruma göre çeşitli sorumlulukları vardır.

Örneğin: (Öğretmen – ders anlatmak, Öğrenci – ders çalışmak, Doktor – hastaları tedavi etmek, Baba – ailenin geçimini sağlamak)

Bireyler içinde bulunduğu gruplarda ve kurumlarda sorumluluklarını yerine getirdiğinde mutlu, sevilen ve saygı duyulan kişiler olurlar. Fakat bireyler üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği takdirde yapmış olduğu işlerde ve hayatlarında başarısız olurlar.

Örneğin: Ders çalışmamanın sonucu başarısız olma, Santraforun formsuz olması sonucu maçın kaybedilmesi vb.

KÜLTÜRÜMÜZLE YAŞIYOR VE GELİŞİYORUZ

Kültür: Bir toplumun tarihsel süreçte ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve manevi değerlere kültür denir.

Manevi kültür; bir milleti diğer milletlerden ayırt etmeye yarayan örf, adetler, davranışlar, ahlak anlayışı, değerlerdir. (Nişan, Kına, Sünnet, Bayramlaşmalar vb.)

Maddi kültür ise, kısaca manevi kültürün dışındaki kültürel unsurlar olarak tarif edilebilir. (Giyisiler, araçlar, binalar vb.)

Kültürün Özellikleri:

- ✓ Millidir.
- ✓ Tarihidir.
- ✓ Millere özgüdür. (Özgün)
- ✓ Ahenkli bir bütündür.
- ✓ Canlı ve tabii bir varlıktır.
- ✓ Özü değiştirilemez.
- ✓ Milletin ortak malıdır.
- ✓ Bütünleştiricidir.
- ✓ Nesilden nesile aktarılır.
- ✓ Değişime açıktır.

Türk kültürüne ait örnekler; Nasrettin Hoca Fıkraları, Karadeniz Fıkraları, Hacivat ve Karagöz, Ebru Sanatı, Hat Sanatı, Çinicilik, Bakır İşlemeciliği, Telkari vb.

Ebru sanatı, Kültür ve Turizm Bakanlığımızın girişimleriyle 2014 yılında UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) “ Somut Olmayan Kültürel Miraslar” arasında yer almıştır. Ebru sanatı, kurslar ve atölye çalışmaları ile desteklenmektedir. Korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması için yerel, ulusal ve uluslararası çalışmalar yürütülmektedir.

Dinimiz, Dilimiz, Tarihimiz, Bayrağımız, Marşımız, Milli ve Dini Bayramlarımız, Geleneklerimiz, Halk oyunlarımız vb. kültürel öğelerimiz milletimizin bağlarını artırır.

Din, modern toplumlarda bile kültürden ayrılması mümkün olmayan bir öğedir.

Dinin toplum hayatındaki özellikle yapıcı ve birleştirici işlevi kültürel açıdan önemlidir. Dindeki kardeşlik ve dostluk görüşleri, toplumda birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal yapıdaki hızlı değişme sürecinde öz değerleri koruyarak birlik ve beraberliğin sağlanmasında da dinî kültürün etkisi büyük olmuştur.

Toplumsal birlikteliğimizin güçlenmesine Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Mevlâna Celâleddin-i Rumi gibi şahsiyetlerin eserleri de katkı sağlamıştır.

UNESCO; 2007 yılını Mevlâna Celâleddin-i Rumi'nin 800. doğum yılı nedeniyle Dünya Mevlâna Yılı, 2009 yılını Hacı Bektaş-ı Veli Yılı olarak ilan etmiştir.

Dil, tarihin, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddî ve manevî değerlerin dünya görüşünün, sanatın nesilden nesile aktarılmasını sağlayan bir hazinedir. Bizlere düşen en büyük görev dilimizi korumak ve geliştirmektir.

Türkçenin zenginliğini ve güzelliğini vurgulamak amacıyla Kaşgarlı Mahmut “Divan-ü Lügati-it Türk” adlı eseri yazmıştır.

Tarih, olayları, yer ve zaman göstererek anlatan; bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bilim dalıdır. Tarih millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında ve kültürün nesilden nesile aktarılmasında büyük rol oynar.

ÖN YARGILARI KIRIYORUM

Önyargı: Birbirleriyle hiç karşılaşmamış insanların ilk kez karşılaştıklarında birbirleri hakkında izlenim edinirler. Oluşan bu izlenim karşımızdaki kişilerle olan iletişimimizi ve ilişkilerimizi de etkilemesine ise **ÖNYARGI** denir

Toplumda huzurlu ve mutlu yaşamak için bireysel farklılıklara saygılı olmalı, ön yargılı olmamalıyız. Farklı din, dil, ırk, kültürel, sosyal, ekonomik ve fiziki özelliklere sahip insanların bir arada huzur içinde yaşamayabilmesi için ön yargılı olmaması gerekir.

Önyargı örnekleri

- ✓ Siyah tenli (zenci) insanlara yapılan ırkçı ve ayrılıkçı yaklaşımlar,
- ✓ Batılı ülkelerde Asya ülkeleri vatandaşlarına karşı yapılan ırkçı ve ayrılıkçı yaklaşımlar,
- ✓ Müslüman olmayan ülkelerde Müslümanlara yönelik ayrılıkçı yaklaşımlar,
- ✓ Engelli bireylere karşı yapılan olumsuz yaklaşımlar,
- ✓ Toplum içinde ekonomik sıkıntı çeken kişilere yönelik yapılan olumsuz tavır ve tutumlar,
- ✓ Büyük şehirlerde yaşayan kişilerin, küçük şehirlerde ve köylerde yaşayan kişilere karşı tutumları,
- ✓ Erkeklerin egemen olduğu toplumlarda kızlara karşı yapılan olumsuz tutumlar (okula gönderilmemesi, işte çalıştırılmaması vb.),

Not: Önyargı sadece olumsuz olmaz olumlu önyargı da olabilir, fakat önyargının her türlü yanlıştır.

Önyargının Olumsuz Etkileri

- ❖ Toplamlar arası ve bireyler arası ilişkileri zayıflatır.
- ❖ İlişkilerde anlaşmazlıklar çıkar, çatışmalar yaşanır.
- ❖ Ülkeleri, toplamları ve bireyleri birbirinden uzaklaştırır.
- ❖ Bireylerin karşılıklı güven duygusunu zedeler, iftira vb. olumsuz durumlara sebep olur.

Ayrımcılık, bir devletin ya da toplumun bazı üyelerinin, diğer kişilere sağlanan belli hak veya ayrıcalıklardan yoksun bırakılmasıdır.

Ayrımcılık çeşitleri:

- ✓ **İrk Ayrımcılığı:** Bir ırkın diğer bir ırktan üstün olduğu kabulüne dayanır.
- ✓ **Cinsiyet Ayrımcılığı:** Kadın ve erkek eşitliğine dayanan hak ve özgürlüklerin kullanımını engellemeye yönelik olan ayrımcılıktır.
- ✓ **Engelli Ayrımcılığı:** Engellilerin eşit fırsatlara erişim ve toplumsal yaşama katılımında karşılaştıkları ayrımcılıktır.
- ✓ **Yabancı Düşmanlığı:** Yabancılar karşı hissedilen nefret duygusudur.
- ✓ **Din Ayrımcılığı:** İnsanın inançlarından dolayı dışlanmasıdır.

Kalıp Yargı: Bir topluluğun bütün üyelerine yönelik, abartılmış ya da indirgenmiş, genelleştirilmiş kaniya kalıp yargı denir.

BİRLİKTE DAHA GÜÇLÜYÜZ

İnsan, doğası gereği toplumsal bir varlıktır. İnsanın yalnız yaşaması mümkün değildir. Birlikte yaşamının gereği olarak dayanışma ile insanlar yardımlaşmayı, birlikte iş yapmayı öğrenirler. Dayanışma sayesinde insanlar daha hızlı ve daha çok iş yapabilir. Atalarımız bu konuda "Bir elin nesi var, iki elin sesi var" diyerek, birlik, beraberlik ve dayanışmanın önemini vurgulamışlardır. Dayanışma toplumlar arasında, millet içerisinde ve milletlerarasında olabilir.

Toplumsal birlikteliğin sağlanmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın önemi oldukça büyüktür. Bunun için devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları çeşitli çalışmalar yürüterek toplumun ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşları, devlet tarafından tek başına karşılanamayan ürün ya da hizmetlerin toplum yararına kullanılması için kurulan gönüllü teşkilatlardır. Sivil toplum kuruluşları toplumun birlik, beraberliği, dayanışma ve yardımlaşmasında önemli roller üstlenir.

Vakıf: Bir hizmetin, bir işin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmi bir yolla ayrılarak bir kimse tarafından bırakılan mülk veya para ve bu hizmeti yapmak için oluşturulmuş (hayır) kurumlarına vakıf denir.

Bazı sivil toplum kuruluşları:

- ✓ Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV)
- ✓ Tohum Otizm Vakfı
- ✓ TEMA Vakfı
- ✓ Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)
- ✓ Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)
- ✓ Millî Eğitim Vakfı (MEV)
- ✓ Türk Eğitim Vakfı (TEV)
- ✓ Türk Kalp Vakfı (TKV)
- ✓ Arama Kurtarma Derneği (AKUT)
- ✓ Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı
- ✓ Türkiye Diyanet Vakfı
- ✓ İnsani Yardım Vakfı (İHH)
- ✓ Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO)
- ✓ KIZILAY
- ✓ DARÜŞŞAFAKA
- ✓ YEŞİLAY

Kültürümüzden Örnekler:

SADAKA TAŞI

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde meydanlara, cami ve çeşme yanlarına yardımlaşma amaçlı taşlar konulurdu. Yardım etmek isteyenler bu taşın üstüne para bırakırdı. Böylece derdini kimseye anlatamayan ihtiyaç sahibi kişiler gecenin geç saatlerini bekler, kimseye görünmeden ihtiyacı kadar olan parayı alırdı. Merhametin simgesi olan bu taşlardan bazıları günümüze kadar gelmiştir.

İTİMAT BAKKALİYESİ

Konya Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi kapsamında birçok okulda “İtimat Bakkaliyesi” köşesi kuruldu. Öğrenciler, doğruluk bölümünden aldıkları ürünün ücretini kasaya koyuyor ve para üstünü de yine kendileri alıyorlar. Yardım yapmak isteyen öğrenciler ise aldıkları ürünleri cömertlik bölümüne bırakıyorlar. Böylece okula beslenme getiremeyen veya parası olmayan arkadaşlarına yardım ediyorlar.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın katkıları:

- ✓ İnsanlarla iletişimimizi artırır.
- ✓ Bir arada yaşamamızı sağlar.
- ✓ Sosyal bağlarımızı güçlendirir.
- ✓ Toplumsal huzuru sağlar.
- ✓ İnsanlar arasındaki sevgi, saygı ve kaynaşmayı sağlar.
- ✓ Toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizlikleri de önler.
- ✓ Toplumsal dayanışmayı geliştirir.
- ✓ Toplum içerisinde var olan sınıf ayrıcalıklarının düzeltilmesine katkı sağlar.
- ✓ Toplum içerisindeki güven ortamının sağlanmasına katkı sağlar.

SORUNLARIMIN ÇÖZÜMÜNÜ BİLİYORUM

Hak: Yasal veya toplumsal olarak bireylere tanınan yetki ve kazançlara hak denir.

Örneğin: Yaşama hakkı, Beslenme hakkı, Barınma hakkı, Giyinme hakkı, Eğitim hakkı, Sağlık hakkı, Adalet hakkı, Güvenlik hakkı, Dilekçe hakkı, Seçme ve Seçilme hakkı vb.

Sorumluluk: Bireyin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesine sorumluluk denir.

Ülkemize ve milletimize karşı sorumluluklarımız: Kanunlara uymak, Oy vermek, Vergi vermek Askere gitmek. (Şifre: KOVA)

Örneğin: (Öğretmen – ders anlatmak, Öğrenci – ders çalışmak, Doktor – hastaları tedavi etmek, Baba – ailenin geçimini sağlamak)

Bireyler içinde sorumluluklarını yerine getirdiğinde mutlu, sevilen ve saygı duyulan kişiler olurlar. Fakat bireyler üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği takdirde yapmış olduğu işlerde ve hayatlarında başarısız olurlar.

Örneğin: Ders çalışmamanın sonucu başarısız olma, Santraforun formsuz olması sonucu maçın kaybedilmesi vb.

Özgürlük: İnsanın herhangi bir sınırlandırma olmaksızın düşünmesi veya davranmasına özgürlük denir.

Not: Özgürlüğü sınırlandıran tek şey başkasının özgürlüğüne zarar vermesidir. Kısaca “Başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde bizim özgürlüklerimiz biter.”

Örneğin: Müzik dinlemek, seyahat etmek, istediği gibi düşünmek, oyun oynamak vb.

Özgürlüklerimiz, haklarımız; ulusal (Kanunlar, Anayasa) ve uluslararası (İnsan Hakları, Çocuk Hakları vb.) belgelerle koruma altına alınmıştır.

Hak ve özgürlüklerin korunduğu ve yaşatıldığı ülkelerde, yaşam kalitesi oldukça yüksektir. Haklarının ne olduğunu bilen bilinçli bireylerden oluşan toplumlarda karşılaşılabilecek sorunlar azalır. Şahıslardan hatta devlet kurumlarından kaynaklanan sorunlar ile karşılaştığımızda neler yapmamız gerektiğini bilmeliyiz. Karşılaştığımız sorunları çözerken haklarımız ve sorumluluklarımız doğrultusunda hukuka uygun hareket etmeliyiz.

Ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme (SHÇEK) kurulmuştur.

Dünya genelinde çocukların haklarının gelişmesi için ise Birleşmiş Milletler tarafından Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) kurulmuştur.

Ülkemizde çocukların haklarını kullanmasına ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak birçok resmî kurum ve sivil toplum kuruluşu vardır. Bunlardan biri “Kamu Denetçiliği Kurumu”dur.

Dilekçe Hakkı (2003)

Madde 3: Türk vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler.

Vatandaşlarımız dilekçe haklarını kullanarak yaşadıkları problemleri kolayca çözebilmektedirler. Dilekçe yazmadan sorunların çözümü için ise aşağıda yer alan iletişim hatlarından yararlanabiliriz.

Önemli telefonlar:

Alo 183; Aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir hattır.

Alo 175; Tüketicilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm yollarının sunulduğu ve tüketici uyuşmazlıklarının çözülmesi amacıyla başvurulmuş hattır.

Alo 150; Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun kapsamındaki her türlü istek, şikâyet, ihbar, görüş ve öneriyi BİMER üzerinden ilgili bakanlık veya kamu kuruluşuna iletmeyi amaçlayan hattır.

Alo 155; Vatandaş ile polis arasındaki irtibatı sağlamak amacıyla 7 gün 24 saat arayabileceğimiz suçun önlenmesi, eğer suç işlenmişse suçlunun bir an önce yakalanması ve vatandaşımızın devam eden mağduriyetinin giderilmesi için kullanılan sırdaş hattır.

Alo 178; Vatandaşların, rahatsız olduğu televizyon programları hakkındaki şikâyetlerini daha kolay ve ayrıntılı iletebilmesi amacıyla kurulan hattır.

Karşılaştığımız sorunların çözümünde yıkıcı olmak değil, yapıcı olmak gerekir.

Çatışarak, tartışarak sorunlar çözülmez hatta sorunlar artar.

“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır”